

گۈرۈچ تاسقىلىپ بولدى.

ماشىنا ئوڭغۇل - دوڭغۇل تاغ يولىدا ئۈچ سائەت تاسقىلىپ بولدى.

3- تىمتاس

تىمتاس كېچىدە كىشىلەر توساتتىن جانلىنىپ كەتتى.

بۇ جىلغا شۇنچىلىك تىمتاسكى، ئادەمنىڭ قورققۇسى كېلەتتى.

4- يۇتماق

سىز ئاغىنىڭىزدىكى دورىنى يۇتۇپ بولۇپ ئالما يىسىڭىز بولمامدۇ.

چوڭ بېلىقلار كىچىك بېلىقلارنى يۇتىدۇ.

گرامماتىكا

1- «-غانلىق، -بۇتقانلىق، - دىغانلىق» لىق ئىسمىداش

يۇقىرىدىكى ئۈچ خىل ئىسمىداشلار پۈتكەن ھاللىق ئىسمىداش، ئىزچىل ھاللىق ئىسمىداش ۋە پۈتمىگەن ھاللىق ئىسمىداش بولۇپ، ئۇلارغا «-لىق، -لىك» قوشۇمچىسى قوشۇلىدۇ، مەسىلەن:

كەتكەن + لىك ← كەتكەنلىك	سۆزلىگەن + لىك ← سۆزلىگەنلىك
قاتناشقان + لىق ← قاتناشقانلىق	بارغان + لىق ← بارغانلىق
كۆرۈۋاتقان + لىق ← كۆرۈۋاتقانلىق	قوپۇۋاتقان + لىق ← قوپۇۋاتقانلىق
كېلىۋاتقان + لىق ← كېلىۋاتقانلىق	ئوقۇۋاتقان + لىق ← ئوقۇۋاتقانلىق
كېلىدىغان + لىق ← كېلىدىغانلىق	ئوقۇيدىغان + لىق ← ئوقۇيدىغانلىق

2- «...نىڭ + غانلىق + تەۋەلىك قوشۇمچىسى» شەكلى

ئىش - ھەرىكەتنىڭ ئورۇنلىنىپ بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

بۇ سىلەرنىڭ تىرىشقانلىقىڭلارنىڭ نەتىجىسى.

سىز بىزنىڭ بۇ كىنۇنى كۆرگەنلىكىمىزنى ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ؟

3- «...نىڭ + بۇتقانلىق + تەۋەلىك شەخس قوشۇمچىسى» شەكلى

ئىش - ھەرىكەتنىڭ ئورۇنلىنىۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

ئۇلار بىزنىڭ بۇ يەردە توپ ئوينىۋاتقانلىقىمىزنى بىلمەيدۇ.

ياكى قوشلارنىڭ سايىراشلىرى بولسىمۇ ئاڭلىنىدۇ، بۇ يەرنىڭ ھەممىلا يېرىدە جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرەتتى. كۆلنىڭ بويىدا كىچىككىنە بىر يېزا بار ئىكەن. ئۇ موڭغۇل يېزىسى دەپ ئاتىلىدىكەن، لېكىن ھەممىلا ئۆينىڭ ئىشىك - دېرىزىسى چىڭ ئېتىلگەن بولۇپ، ئادەم قارىسى كۆرۈنمەيتتى. كېيىن بىلىشىمىزچە، ھەممەيلەن پۈتۈن ئائىلىسىدىكىلەرنى ئېلىپ مال باقىلى كېتىپتۇ. كەچ كىردى، بەئەينى بىر دېتسىبىل سادامۇ يوقتەك، تىمتاسچىلىقتا ئادەمنىڭ قورۇققۇسى كېلەتتى، ئۆينىڭ ئۆگزىسىنى بېسىپ تۇرغان سىياھتەك قارا ئاسمان يەر - زېمىننى يۇتۇۋېتىدىغاندەك قىلاتتى.

يېڭى سۆز - ئىبارىلەر

Kanas gölü	قاناس
Bir kasaba adı	بۇرچىن
İklim	ئىقلىم
Ayaz, buz tut	ئۇششۇك
İnişli çıkışlı	ئوڭغۇل - دوڭغۇل
Aşık, ayan	نامايەن
Oysaki	ۋەھالەنكى
Oval	سوزۇنچاق
241 Yaratık	مەخلۇق
Terk et-	دۇنيادىن تەرك بول -
Desibel	دېتسىبېل
Çok sakin	تىمتاس
Çatı	ئۆگزە
Siyah	سىياھ
Yut -	يۇت -
Elen -	تاسقال -

سۆز - ئىبارىلەرنى چۈشەندۈرۈش

1- ئۇششۇك

ئەتە ئۇششۇك چۈشىدىكەن.

بۇ يىل ئەتىيازدا ئوتياشلارغا ئۇششۇك تېگىپ كەتتى.

قۇلىقىڭ ئۇششۇپ قاپتۇ، ئۇششۇك دورىسىنى سۈركەپ قويغىن.

2- تاسقالماق

تېكىست

قاناس كۆلى

قاناس كۆلىنى كۆرۈشنى ناھايىتى ئۇزۇندىن ئارزۇ قىلىپ يۈرەتتۇق. ئاڭلىشىمىزچە، ئۇ ناھايىتى گۈزەل ۋە ناھايىتى سىرلىق ئىكەن. قاناس كۆلى جايلاشقان ئورۇن - يۇرتىمىزدىكى بۇرچىن ناھىيىسىگە يېتىپ كەلگىنىمىزدە، مەزگىلىنى ئۆتكۈزۈپ قويۇپتۇق. قاناسنىڭ ئىقلىمى ئاجايىپ-غارايىپ، تولىمۇ ئۆزگىرىشچان بولۇپ، تومۇز ئېيىدىن باشلاپ ئۇششۇك چۈشۈشكە باشلايدىكەن. سېنتەبىردە قار ياغدىكەن، قىش پەسلى 8، 9 ئاي داۋاملىشىدىكەن. ئەسلىدە قاناسقا بارىدىغان تۈزۈكرەك يول يوق ئىكەن. قار، يامغۇر ياغقاندا بولسا، مېڭىش تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەسكەن. قاناسنى پەقەت ئاۋغۇستنىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە ساياھەت قىلغىلى بولىدىكەن، بىز بۇرچىن ناھىيىسىگە ئاۋغۇستنىڭ ئاخىرقى بىر كۈنى يېتىپ كەلگەندىن ئېتىبارەن، ئەتىسى چارۋىچىلىق رايونلىرىنى زىيارەت قىلىۋاتساق، يول باشلىغۇچى يەرلىك كېسەللىكلەرنى تەكشۈرۈش پونكىتىنىڭ بىر ئاپتوموبىلى قاناسقا بارىدىكەن، دېدى. بىز شۇ ئاپتوموبىلغا ئولتۇرۇپ قاناسقا قاراپ يولغا چىقتۇق.

ئاپتوموبىل خەتەرلىك، ئوڭغۇل-دوڭغۇل تاغ يولىدا ئۈچ سائەتتىن ئارتۇق ماڭغاندىن كېيىن سىرلىق قاناس كۆلى ئاخىرى كۆر ئالدىمىزدا نامايەن بولدى.

بۇ ئۇزۇنلۇقى 25 كىلومېتىر، كەڭلىكى ئىككى كىلومېتىر كېلىدىغان سوزۇنچاق كۆل بولۇپ، تىپتىنچ كۆل سۈيىگە قارىغايىلار ۋە ئىگىز تاغلار ساياھەت تاشلاپ تۇراتتى، كۆلنىڭ قىرغاقلىرى بۈككىدە ئورمان بولۇپ، بەزىدە دەرەخ شاخلىرى سۇ يۈزىدە سوزۇلۇپ ياتاتتى، مانا بۇ سۇ مەخلۇقى دەپ ئاتىلىدىغان غايەت زور بىر ھايۋان گاھ پەيدا بولۇپ، گاھ غايىپ بولىدىغان كۆل ئىدى. بەزىلەر ئۇزۇنلۇقى 10 مېتىر، ئېغىرلىقى ئىككى - ئۈچ توننا كېلىدىغان بۇ سۇ مەخلۇقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپتۇ ھەمدە ئۇنى چوڭ قىزىل بېلىق (ئىلمىي نامى جېپىلو بېلىقى بولۇپ، سالمون بېلىقى ئائىلىسىگە تەۋە) بولسا كېرەك دەپ ھۆكۈم قىلىپتۇ. ۋەھالەنكى گېزىتلەرنىڭ يېقىنقى خەۋەرلىرىدە، تەكشۈرۈشكە بارغان ئالىملار كۆرگەن چوڭ قىزىل بېلىق ئەڭ ئۇزۇن بولغاندىمۇ تۆت مېتىردىن ئاشمايدىكەن، ئۇلار قاناس كۆلى ناھايىتى چوڭقۇر، قەدىمكى ھاياتلىق دەۋرىدىمۇ بۇ سۇلۇق مەۋجۇت ئىدى، ھازىر كۆلدە نامەلۇم ھايۋاننىڭ بار - يوقلۇقىغا ھۆكۈم قىلغىلى بولمايدۇ، دەپ ھېسابلاشقان. قىسقىسى، ئۆزىنى تاسادىپىي كۆرسىتىپ قويۇۋاتقان بۇ زور مەخلۇق تا ھازىرغىچە بىر سىر بولۇپ تۇرماقتا.

ئەزەلدىن ھېس قىلىپ باقمىغان بىر خىل جىمجىتلىقتا، بىز گويىا دۇنيادىن تەرك بولغاندەك بولۇپ قالدۇق. ئىچكى ئۆلكىلەردىكى تاغ ئارىسىغا بارسىڭىز، قوڭغۇراق ساداسى